

Nr 973

Av herr Nyberg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 27,
med förslag till ändringar i regeringsformen, m. m.

Kungl. Maj:ts proposition nr 27 år 1968 innehåller bl. a. förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen. I 85 § föreslås bl. a. att kandidat, som erhåller mandat i mer än en valkrets eller för mer än ett parti, själv skall bestämma vilket mandat han skall tillträda. Den för flera mandat upptagne kandidaten skall efter skriftligt föreläggande från centrala valmyndigheten inom fyra dagar från dagen för föreläggandet inkomma med uppgift om vilket mandat han önskar tillträda. Sker icke detta inom föreskriven tid erhåller han icke något mandat.

Den föreslagna bestämmelsen motiveras med att bostadsbandet avskaffas. I motsats till vad som nu gäller vid val till andra kammaren kommer samma person att kunna kandidera i flera valkretsar och sålunda även bli vald i mer än en valkrets. Möjligheten att kandidera för mer än ett parti vidgas också genom att bostadsbandet slopas; samma person kan kandidera för ett parti i en valkrets och för ett annat parti i en annan krets. Den föreslagna skyldigheten för dubbelvald kandidat att inom så kort tid som fyra dagar meddela vilket mandat han önskar tillträda motiveras med att den definitiva valutgången icke onödigt försenas men torde också i viss mån få den effekten att dubbelkandidaturer motverkas.

I och med att bostadsbandet slopas blir principen om att en kandidat kan låta sig nomineras och väljas i vilken som helst av landets valkretsar tillämpad. En väsentlig fråga är givetvis i vilken utsträckning denna möjlighet kommer att utnyttjas. Såväl departementschefen som grundlagberedningen utgår ifrån att de politiska partierna inte kommer att medverka till dubbelkandidaturer i någon form. Detta torde vara en tillförlitlig bedömning, när det gäller risken för att olika partier nominerar samma kandidater. Däremot kan sådana situationer lätt uppstå att ett parti finner det fördelaktigt att ställa upp med samma huvudkandidat i flera valkretsar. Om ett parti i någon valkrets anser sig ha en mandatvinst inom räckhåll men icke kan mobilisera tillräckligt »starka» kandidater inom den egna kretsen, ligger frestelsen nära till hands att »låna» ett starkare namn från någon annan valkrets. Det är icke uteslutet att man med de föreslagna bestämmelserna kan få se t. ex. regeringsledamöter och partiledare figurera som främsta namn på valsedlarna i flera valkretsar. De kan då — därest

de blir valda i mer än en valkrets — välja att representera den egna valkretsen men har samtidigt bidragit till att ge partiet en representant även i någon annan valkrets. Om lagen antas i den föreslagna utformningen måste man också acceptera att här antydda konsekvenser kan uppstå.

Mot denna bakgrund kan man givetvis diskutera om icke bostadsbandet borde bibehållas. En möjlighet skulle kunna vara att bostadsbandet tillämpades för de mandat, som väljes i valkretsarna, men slopades för tilläggsmandaten, som då finge fördelas på särskilda »rikslistor» utan återgång till kretsarna. Men även med en sådan valordning skulle dubbelval kunna förekomma, t. ex. om samma namn placerades på såväl krets- som rikslistor. Starka skäl talar för departementschefens uppfattning att de djupare ingrepp i lagstiftningen, som är nödvändiga för att effektivt förebygga dubbelkandidatur, inte kan göras i detta sammanhang.

Däremot kan det ifrågasättas om bestämmelserna i 85 § fått en tillfredsställande utformning. Detta gäller främst i två avseenden. För det första ges den som blivit vald till riksdagen från olika valkretsar eller för skilda partier möjlighet att själv bestämma icke bara vilken krets eller vilket parti han vill representera utan också vem som skall bli vald i hans ställe för den krets eller det parti som han avstår ifrån. Denna bestämmelse måste inge allvarliga betänkligheter. Regeringsrätten har varit inne på denna fråga och finner det föga tilltalande att kandidaten själv i viss mån kan spekulera över vem han genom sina avsägelser vill hjälpa in i riksdagen. Starka skäl talar för regeringsrättens uppfattning på denna punkt. Helt ovidkommande — måhända personligt färgade — hänsyn kan bli avgörande. För det andra synes — om man vill ge kandidaten rätt att själv bestämma vilket mandat han vill tillträda — den föreslagna »betänketiden» på fyra dagar vara för kort. Man kan tänka sig att vederbörande, t. ex. på grund av svår sjukdom eller utlandsvistelse under den aktuella tiden, icke har möjlighet att ge besked inom fyra dagar. Att han under sådana omständigheter helt enkelt skulle förlora mandatet måste framstå som orimligt.

För att undvika här nämnda olägenheter synes det vara mest tilltalande att den som blivit dubbelvald erhåller det mandat för vilket han fått det högsta röstetalet (jämförelsetalet). Den centrala valmyndigheten kan då göra erforderlig fördelning av mandaten på de valda kandidaterna omedelbart efter det att sammanräkningsprotokollen inkommit. Någon tidsfrist på fyra dagar — eller annan period — blir icke erforderlig. Den person som blivit vald i flera kretsar eller för mer än ett parti kan icke själv genom sitt val av valkrets eller parti »utse» den person som skall inträda i hans ställe. Risken för att ett parti ställer upp med samma första namn i flera kretsar för att stärka sina listor blir mindre, eftersom det i allmänhet på förhand torde vara möjligt att förutse i vilken krets partiet får det största röstetalet och sålunda väljer in den aktuella dubbelkandidaten.

För att tillgodose här nämnda önskemål bör en ändring ske i 85 §. För-

slagsvis kan mom. 2 första stycket i nämnda paragraf få följande utformning:

Har enligt sammanräkningsprotokoll samma kandidat fått plats i ordning enligt 81 § i mer än en valkrets eller för mer än ett parti och skulle han till följd härav erhålla mandat i mer än en valkrets eller för mer än ett parti *skall han tillträda det mandat för vilket han fått det högsta röstetalet*. Vid fastställandet av vem som skall erhålla mandalet, som han ej *tilldelas*, anses det som om han ej varit kandidat vid valet.

Därutöver bör en bestämmelse införas om att avgörandet sker genom lottning i händelse dubbelvald kandidat erhåller samma röstetal i flera kretsar.

Andra stycket i nämnda mom. kan utgå.

Skulle riksdagen bifalla propositionen beträffande 85 § mom. 2 första stycket bör en ändring ske i andra stycket så att den som blivit vald icke förlorar mandatet om han icke inkommer med begärd uppgift inom fyra dagar. Även i detta fall bör i stället röstetalet vara avgörande.

Några definitiva förslag till lagtext framläggs icke här. Det bör ankomma på vederbörande utskott att vid bifall till denna framställning föreslå erforderliga ändringar i lagtexten.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställs,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 27 år 1968 måtte i vad avser 85 § i lagen angående ändring i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen besluta

1. att förslaget om att den som blivit vald i mer än en valkrets eller för mer än ett parti själv skall kunna bestämma vilket mandat han skall tillträda ändras på så sätt att i stället röstetalet skall avgöra i vilken krets eller för vilket parti han blivit vald;

2. att — därest propositionen i vid 1 omnämnt avseende skulle oförändrad bifallas — den som erhållit mandat i flera valkretsar eller för flera partier men icke inom föreskriven tid meddelar vilket mandat han vill tillträda icke förlorar mandaten utan erhåller det mandat för vilket han fått sitt högsta röstetal;

3. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till lagtext därest yrkandet under 1 eller alternativt 2 skulle bifallas.

Stockholm den 27 februari 1968

Olaus Nyberg (fp)